

Бабіч О. В., викладач кафедри англійської мови Національної академії ДПСУ України ім. Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНО-ДИСКУРСИВНА КУЛЬТУРА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто чотири періоди розвитку, визначені відповідні соціально-історичні передумови та проведений аналіз еволюції понять «культура», «комунікація», «дискурс».

Ключові слова: культура, комунікація, дискурс.

В статье рассмотрено четыре периода развития, определены соответствующие социально-исторические предпосылки и проведен анализ эволюции понятий «культура», «коммуникация», «дискурс».

Ключевые слова: культура, коммуникация, дискурс.

Постановка проблеми. Особливе значення в реалізації процесу оновлення системи освіти слід приділити історії виникнення та розвитку поняття комунікативно-дискурсивної культури. Сучасна тенденція глобалізації освіти визначає статус спілкування як міжкультурного, а мову – як міжнародного засобу усної, письмової, електронної комунікації, що залучає молодь до гуманітарно-глобальним цінностям.

Світовий полікультурний простір, що сформувався, зумовлює появу нових тенденцій щодо розвитку комунікативно-дискурсивної культури, яка є необхідною складовою підготовки майбутніх фахівців для охорони кордону.

Для глибокого розуміння суті комунікативно-дискурсивної культури необхідно, перш за все, звернутися до історії її розвитку. Вона постає перед нами як багатогранна проблема історичного розвитку, яка здійснює активний вплив на людей, на їхню життєдіяльність. Необхідність вивчення і збереження культурної спадщини стала незаперечним фактом для всіх цивілізованих держав світу. Усвідомлення важливої ролі пізнання і збереження культурного надбання народу є важливим фактором його національного розвитку.

Люди не лише створюють культуру в процесі матеріальної та духовної діяльності, але й оволодівають здобутими знаннями. Будь-яка діяльність — практична чи теоретична, матеріальна чи духовна, поряд із творчим аспектом включає й аспект функціонування, тобто засвоєння. Законом

функціонування культури є її збереження і передача наступним поколінням, які здійснюються різними способами: шляхом виховання, навчання, освіти, мови, через звичаї і традиції, шляхом наслідування і копіювання кращих зразків.

Метою даної статті є аналіз основних етапів еволюції комунікативно-дискурсивної культури багатьох народів та детальна характеристика особливостей спілкування у різні епохи, вивчення притаманних кожному етапу розвитку культури соціально-історичних передумов, що забезпечують динаміку розвитку основних термінів «культура», «комунікація» і «дискурс».

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень, практика підготовки фахівців у вищій школі свідчать про появу нових підходів до розгляду необхідності розвитку комунікативно-дискурсивної культури майбутніх прикордонників. Вивченням проблем комунікативно-дискурсивної культури займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені в галузі культурології, комунікацій, історії, лінгвістики, зокрема Н. Я. Горбач, С. Д. Гелей в Україні, М. А. Василик, С. Л. Суворова в Росії, С. Мілз в Англії та ін. Водночас питання, пов'язані із вивченням розвитку комунікативно-дискурсивної культури, в українській і зарубіжній науці не втрачають своєї актуальності, що є ознакою необхідності подальшого дослідження проблеми.

Викладення основного матеріалу. В історії розвитку культура, комунікація і дискурс пройшли чотири періоди: *перший період* — з античності до середини ХІХ

століття; *другий період* – з середини XIX століття - до 20-х років XX століття; *третій період* – з 20-х років XX століття до 80-х років XX; *четвертий період* - з 80-х років XX століття до теперішнього часу.

Під *соціально-історичними передумовами* виникнення і становлення поняття комунікативно-дискурсивної культури ми будемо розуміти об'єктивно існуючі обставини, що відображають еволюцію теоретичних уявлень про комунікативно-дискурсивну культуру, її взаємодію з культурою суспільства, соціальними інститутами, мовою і законами її функціонування в історичному контексті.

Період з античності до середини XIX століття

Термін «культура» з'явився в Стародавньому Римі. У перекладі з латинської він означав обробіток, виховання, розвиток, взагалі вдосконалення. Первісне значення – обробка землі, природи. Поступово поширюється на людину та її знання і здібності, вміння, на історію людства як прогрес [2, с. 241].

Засобами такого удосконалення античні мислителі бачили перш за все у філософії, науці та мистецтві. У такому значенні термін «культура» вперше був вжитий Цицероном (106-34 рр.). Цицерон писав про те, що «культура душі є філософія». При цьому він мав на увазі не стільки стан душі, скільки спосіб її удосконалення. Таким чином, термін «культура» спочатку асоціювався з чимось конкретним, на що був направлений процес удосконалення, оброблення, культивування: культура ґрунту, культура рослин, культура розуму, культура мовлення [5, с. 28].

У період античності поняття «культура» було тісно пов'язане з поняттям «гуманізм» і «цивілізація». Перше означало людський, а друге – громадянський, суспільний, державний.

На зміну античності приходять епоха середньовіччя (5 – 14 ст. у Західній Європі). У середні віки формується теологічна концепція культури, відповідно до якої бог виступає центром всесвіту, його активним, творчим початком, джерелом і причиною всього існуючого (грец. *theos* – бог).

Таким чином, у християнській ідеології місце людини займає бог – творець, місце

поняття «культура» займає поняття «культ». Основний акцент у цьому понятті переноситься на турботу, поклоніння і шанування. При цьому мається на увазі шанування вищої, надприродної сили, яка розпоряджається долями світу і людини.

Хронологічні рамки епохи Відродження – 14-15 ст. У формуванні гуманістичної культури Відродження величезну роль відіграла антична спадщина. Відродженням стали називати епоху самі італійські гуманісти, маючи на увазі Відродження античної культури.

Важливу роль у культурі Відродження відіграла історико-національна традиція: повага до народної мови та культурних набутоків уперше широко включається у фонд цінностей світської культури. Сам характер епохи Відродження як перехідного періоду зумовив те, що в його культурі переплелось старе й нове, традиційне і новаторське, давши своєрідний, якісно новий сплав духовних цінностей. У цей період були створені шедеври літератури та мистецтва, які мають неперехідне значення [9].

У витоків науки і філософії Нового часу стояв Ф. Бекон (1561-1626). Йому належить важлива роль у розробці нової концепції культури. Бекон визначає культуру як світ діяльності людини. У культурно-історичному процесі він розрізняє дві сторони: матеріальну і духовну. Матеріальну культуру Бекон визначає як процес перетворення людиною природи. Він називає найбільш значні досягнення в області матеріальної культури – книгодрукування, порох і компас. Вони змінили стан всього світу в області просвіти, військовій справі і мореплавстві. Бекон вважав науку важливим засобом перетворення природи, суспільства і людини.

Просвітителі розглядали проблеми історії культури, закономірності її розвитку, ролі у перетворенні суспільства і формування людини. Просвітителі вірили у науку, її безмежні можливості.

Однак, серед просвітителів був мислитель, який займав особливу позицію у цьому питанні і не розділяв оптимізму колег. Це був Ж.-Ж. Руссо (1712-1778). Руссо піднімає у своїх роботах проблему протиріччя культурного прогресу. Він висловлює думку про те, що науковий і художній прогрес не супроводжується

моральним прогресом. Руссо критикував сучасну цивілізацію, вважав, що вона подавлює у людині її кращі природні зародки. Зіпсованість сучасної цивілізації Руссо протиставляє природу, у якій панують гармонія та порядок. «Назад до природи» – з таким закликem звертався Руссо до своїх сучасників [3, с. 204].

Основоположником німецької класичної філософії є І. Кант (1724-1804). Проблеми культури у Канта тісно пов'язані з проблемою людини. Кант розуміє культуру, як сукупність усіх досягнень людства, створених ним у процесі розвитку своїх природних завдатків.

Г. Гегель (1770-1831) проаналізував весь шлях розвитку світової культури. Такої грандіозної і логічної картини до нього не створював жоден з мислителів. Розвиток культури вперше постало як закономірний цілісний процес. Розвиток мислення як вищої духовної здатності людини і становить, з погляду Гегеля, справжній зміст культури [5, с. 31].

Розглянемо далі еволюцію поняття «комунікація» в досліджуваному історичному періоді.

Перші спроби вчених визначити суть поняття «комунікація» і сформувані комунікативні уміння і навички можна віднести до епохи Стародавнього світу і Середньовіччя.

Особливою метою спартанського виховання вважалося привчання до небагатослівності, чіткості і чистоти мови, а в соціальних умовах афінського життя, що склалися, можна було добитися успіху, опанувавши мистецтво слова для підтримки уваги натовпу. Навчанням цьому мистецтву займалися софісти – професійні оратори, що культивували класичні зразки старогрецької риторики. Комунікація здійснювалася на основі наслідування зразкової мови софістів.

Антична риторика внесла величезний вклад у становлення і розвиток комунікативної теорії та практики. Була детально розроблена структура мовлення, яка включала такі елементи як: вступ, назва і трактування назви, опис, доказ, спростування, звернення до почуттів, висновок.

Комунікація (від лати. *communicare* — радитися з ким-небудь) — категорія

ідеалістичної філософії, що позначала спілкування, за допомогою якого «Я» виявляє себе в іншому.

Розробку теоретичних аспектів комунікації у XVII-XIX ст.ст. пов'язують з представниками німецької філософії. Так, Ф. Шлейермахер (1768-1834) послідовно розглядав проблему спілкування. Для нього спілкування між людьми – це в першу чергу спілкування між індивідами, рівними сторонами (суб'єкт-суб'єктні відносини). Це послужило основою вважати його теорію фундаментальною основою теорії розуміння (герменевтики), яка мала важливе значення для теорії комунікації [6].

З погляду учених М. Хайдеггера (1889-1976) і С. К'єркегора (1813-1855) комунікація може здійснюватися і в мовчанні; подібно до того, як мовчання утворює власну можливість мови, воно породжує також і сукупність, неможливу без певної комунікації.

Отже, поняття «комунікація» представлене в досліджуваному нами історичному періоді в трьох основних видах: по-перше, як ораторське мистецтво – риторика; по-друге, воно синонімічне поняттю «спілкування», проте домінуючою метою такого спілкування виступає пошук особистої суті, власного «Я» в партнері по комунікації; по-третє, учасники комунікації обмежені рамками накладених на них зобов'язань, не мають можливості вільного спілкування і виразу особистої думки.

При виявленні суті поняття «дискурс» ми виходитимемо з того факту, що як самостійний науковий термін він з'явився в середині XX століття, отже, це поняття достатньо нове як для лінгвістичної, так і для педагогічної науки.

У філософському словнику «дискурсивний» визначається як міркування, аргумент; розсудливий, понятійний, логічний, опосередкований (на відміну від плотського, споглядального, інтуїтивного, безпосереднього) [2].

У даному історичному періоді поняття «дискурс» не було предметом спеціальних лінгвістичних, педагогічних і методичних досліджень і замінювалося поняттям «текст». У лінгвістиці існувала традиційна точка зору, згідно якої *текст* розумівся як комунікативна одиниця, що складається з

певної послідовності речень, слів, побудована згідно правилам даної мови, даної знакової системи, що створює повідомлення [8].

Відомі багатомісячні спроби визначити суть пов'язаних між собою понять «слово» і «речення». Проте, поглиблення знань про текст, підхід до тексту з різних точок зору, розгляд тексту як об'єкту високої складності привели в наступному періоді становлення досліджуваної нами проблеми до множинності трактувань поняття «текст».

Підводячи підсумки першого періоду становлення поняття комунікативно-дискурсивної культури слід зазначити, що до його завершення поняття «культура», «комунікація» і «дискурс» (текст) зазнали значних змін, а саме: розширилося семантичне поле терміну «культура»: від розуміння культури як сукупності матеріальних благ і пам'яток мистецтва, до зіставлення культури з суспільними і соціальними інститутами і до усвідомлення необхідності формування культури індивіда; поняття «комунікація» трактувалось спочатку як процес виявлення себе в партнері по спілкуванню, а далі як синонім поняття «спілкування», до кінця досліджуваного нами періоду розглядається як суспільне явище, пов'язане з передачею інформації, засобом встановлення якого є дискусія; дискурс не є об'єктом спеціальних педагогічних і лінгвістичних досліджень і замінюється поняттям «текст», що визначається як одиниця комунікації, складається з певної послідовності слів, речень, побудованих згідно правил мови, які створюють повідомлення.

Період з середини XIX століття - до 20-х років XX століття.

О. Шпенглер є автором концепції локальних культур. Він вважає, що кожна локальна культура є самодостатньою і відокремленою, а тому приречена на загибель. Історія культури і природи різко протиставлені. Він проводить аналогію між культурою та організмом людини. Філософ ділить історію культури на чотири етапи: дитинство, юність, зрілість і старість. Як тільки культура досягає етапу старості, вона костеніє, її судини і суглоби втрачають гнучкість. У цьому стані культура

перетворюється на цивілізацію [1, с. 151-152].

Представимо ще одну точку зору філософів даного напрямку, що спричинила поворот в дослідженні культури. А.Д. Тойнбі (1889 - 1975) вважав, що культурний підйом відбувався за участю всіх народів [1, с. 151].

Поняття «комунікація» розглядається вченими в досліджуваному періоді з різних позицій з урахуванням різних методологічних підходів.

Комунікація в широкому сенсі (лат. *communico* — роблю загальним) позначала обмін інформацією між індивідами за допомогою загальної системи символів, що здійснюється вербальними і невербальними засобами. Комунікація в механістичному підході розглядається як процес кодування і передачі інформації від джерела і прийому інформації одержувачем повідомлення. Комунікація трактувалася як спільна діяльність учасників комунікації (комунікантів), в ході якої виробляється загальний погляд на речі і дії з ними.

У рамках філософії прагматизму у XIX ст. сформувалось нове направлення у дослідженні комунікації — семіотика. Семіотика вивчає знакову природу комунікації, досліджує властивості знаків, знакових систем. За твердженням Ч. Пірса (1839-1914), який ввів у науковий обіг саме поняття «семіотика», «мислити без знаків неможливо, знак замінює об'єкт у якомусь аспекті» [6, с. 71]. Таким чином комунікація має знакову природу і неможлива без знаків.

Ф. Ніцше (1844-1900) став одним із критиків комунікації у XIX ст. Значне місце у філософії Ніцше відведено критиці мови. Він переконаний, що мислення невід'ємне від мови, але мова за необхідністю спотворює реальність. Ніцше підкреслює невідповідність образу світу, який створюється категоріальною схемою мови зі справжнім світом, не спроможність мови, а відповідно і мислення представити знання незалежно від самої мови і мислення [6, с. 72].

Таким чином, комунікація є в досліджуваному нами періоді цілеспрямованим обміном думками, інформацією в рамках соціальної діяльності людини [8].

У період з середини XIX століття до 20-х років XX століття домінуючим в лінгвістиці залишається поняття тексту, який як і раніше визначається як зв'язна послідовність речень або мовних актів.

Період з 20-х років до 80-х років XX століття

У досліджуваному періоді з'являється термін «актуальна культура», з'являються спроби соціологічного бачення культури: розгляд культури не тільки як сукупності цінностей, але і розуміння суті культурної людини і стратегії культурно-виховної діяльності. Культура розглядається як якісна характеристика людської діяльності, засіб соціалізації людини і пов'язується з її свободою. Для позначення тих цінностей культури, які реально функціонують в даному суспільстві і в дану конкретну епоху використовується поняття «Актуальна культура» [8].

Е. Касіпер (1874-1945) пов'язує розвиток культури з взаємодією її елементів: мови, міфу, мистецтва і релігії. Пізнання людиною об'єктивної дійсності здійснюється опосередковано через мовні форми і символи, міфічні символи, художні образи і релігійні обряди.

Найбільш загальним визначенням культури, що підсумовує дослідження даного періоду, є, на наш погляд, наступне: культура – сукупність штучних порядків і об'єктів, створених людьми на додаток до природних, завчених форм людської поведінки і діяльності, отриманих знань, образів самопізнання і символічних позначень навколишнього світу [8].

Розглянемо далі еволюцію поняття «комунікація».

Значний вплив на розвиток теорії комунікації у XX ст. мала діалогічна філософія (М. Бубер), критична філософія Франкфуртської школи (Ю. Хабермас, М. Хоркхаймер, Т. Адорно) [6].

У період з 20-х до 80-х років XX століття в педагогіці, культурології спостерігається підвищений інтерес до поняття «Міжкультурна комунікація».

Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров визначають міжкультурну комунікацію як адекватне взаєморозуміння учасників комунікації, що належать до різних національних культур [8].

Таким чином, поняття «комунікація» конкретизується в досліджуваному нами періоді і трактується з погляду культурологічного і комунікативно-когнітивного підходів. Найбільш актуальним в досліджуваному періоді є поняття «Міжкультурна комунікація», що розглядається як форма спілкування представників різних мов і культур.

Термін «дискурс» запропонував американський фахівець з методології лінгвістичних досліджень Зелінг Харріс (1909-1992) на початку 50-х років XX ст., назвавши так метод аналізу зв'язного мовлення. З 70-х років XX століття в західноєвропейській лінгвістиці почало використовуватися поняття «дискурс» та була спроба диференціювати поняття «текст» і «дискурс» за допомогою категорії «ситуація». Так, дискурс пропонували тлумачити як «текст плюс ситуація», тоді як текст, відповідно, – «дискурс мінус ситуація» [7, с. 123].

Первинне значення слова дискурс «міркування» (від лати. *discursus*) після певного переосмислення трансформується в значення «діалог». Під впливом структуралістської і британської лінгвістики в цей період активно розвивається теорія розмовної мови (*discourse analysis*), направлена на аналіз усної «живої» мови, при цьому дискурс корелює з діалогом. Надалі британсько-американська лінгвістична традиція розвиває аналіз дискурсу як аналіз зв'язної мови в усній і письмовій формі, центральною в якому є взаємодія комунікантів.

Еміль Бенвеніст (1971) протиставляє дискурс мовній системі. «Речення уособлює живу мову у дії. Розглядаючи речення, ми аналізуємо мову як інструмент комунікації, а не систему знаків, вираженням якої є дискурс. Дискурс повинен бути зрозумілий у найширшому значенні: кожне висловлювання передбачає мовця та слухача. Різниця між історичним висловлюванням і дискурсом не співпадає з різницею між письмовою та усною мовою. Історичне висловлювання обмежується письмовою мовою, але дискурс може бути письмовим та усним. Кожного разу, коли дискурс з'являється у середині історичного висловлювання, наприклад, коли історик представляє чийсь слова або коли він

коментує події, він переходить до дискурсу» [10, с. 4-5].

До кінця періоду стає очевидним розділення понять «текст» і «дискурс», а також неспівпадіння завдань традиційного аналізу тексту і дискурсивного аналізу.

Період з 80-х років ХХ століття до теперішнього часу

Н.Б. Крилова, досліджуючи проблемне поле культурології освіти, визначає культуру як полісемічне поняття і вважає, що в рамках синкретичного уявлення культура — це сума духовних досягнень і пам'яток людства; творче самовираження людей; система норм і зразків поведінки, що існують в суспільстві; основа соціальної поведінки і ін. [8].

Караулов Ю.Н., Кучеренко О.И., ван Дейк Т.А. і ін. дотримуються погляду, згідно якого з позицій сучасних цілей навчання комунікації основних функцій тексту недостатньо. Головним в акті комунікації є не смислове наповнення тексту, не його мовна форма, а реалізація комунікативних цілей партнерів, для якої необхідним є текст – засіб досягнення цієї мети.

За визначенням Т. А. ван Дейка (1989) «дискурс» – це мовленнєвий потік, мова в її постійному русі, яка вбирає в себе всю багатогранність історичної епохи, індивідуальні і соціальні особливості як комунікантів, так і комунікативної ситуації, у якій проходить спілкування [4].

Основні підходи до розуміння дискурсу охоплюють такі:

- дискурс як «мова, вища за рівень речення або словосполучення» (З. Харріс, М. Стаббс, Д. Шиффрін);

- дискурс як будь-яке «вживання мови» (Дж. Браун, Дж. Юл, Р. Фасоулд);

- дискурс як висловлювання (Г. Кларк, Д. Шиффрін);

- дискурс як текст у сукупності з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними та ін.) факторами, текст як цілеспрямована соціальна дія, компонент взаємодії людей та механізмів їхньої свідомості (когнітивні процеси), «мова в житті» (Н. Арутюнова) [7, с. 118].

Ф. Бацевич характеризує дискурс як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну,

паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування; це мова, яка «занурена в життя» [7, с. 19].

Майкл Стаббс (1983) трактує текст та дискурс як синонімічні поняття, але зазначає, що текст може бути у письмовій формі. У той час як дискурс може існувати лише в усній формі [10, с. 4].

Деякі теоретики протиставляють дискурс ідеології.

Роджер Фовлер (1992) стверджує: «Дискурс – усний чи писемний, розглядається з точки зору переконань, цінностей та категорій, які він виражає, ці переконання складають спосіб бачення світу, організацію чи представлення досвіду – «ідеології». Різні види дискурсу представлені у різних виявах досвіду, і джерело цих виявів є комунікативний контекст, у якому дискурс виражається [10, с. 6].

Отже, дискурс є лінгвістична категорія, яка припускає різносторонній аналіз тексту, виявлення передумов і умов породження висловів.

Висновки і перспективи подальших розвідок.

Соціально-історичні передумови, виділені нами в чотирьох періодах на основі аналізу понять «культура», «комунікація» і «дискурс» свідчать про необхідність введення в науковий кругообіг самостійного комплексного поняття - комунікативно-дискурсивної культури.

Дослідження поняття комунікативно-дискурсивної культури неможливе без вивчення історичного надбання людства в галузі культури, науки та освіти. Без усвідомлення основних ідей, аналізу позитивних і негативних тенденцій розвитку комунікативно-дискурсивної культури неможливе розуміння суті цього поняття. Використання історичного досвіду вітчизняних та зарубіжних вчених минулого для дослідження комунікативно-дискурсивної культури потребує знання основних ідей, теорій й концепцій. Необхідно виявити, які культурологічні концепції минулого можуть бути використані з умовою критичного переосмислення.

Питання педагогіки

Перспективою подальших досліджень є проаналізувати педагогічні засади формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх фахівців Державної прикордонної служби України.

Література

1. Багацький, В. В., Кормич, Л. І. Культурологія : історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посібник. – К. : Кондор, 2007. – 304с.
2. Булатов, М. О. Філософський словник. – К. : Стило, 2009. – 575с.
3. Греченко, В. А., Чорний, В. І., Кушнерук, В. А. Історія світової та української культури: Підручник для вищ. закл. Освіти. – К. : Літера ЛТД, 2005. – 464с.
4. Дейк, Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: Пер. с англ./ Сост. В. В. Петрова; Под ред. В. И. Герасимова; Вступ. ст. Ю. Н. Караулова и В. В. Петрова.— М. : Прогресс, 1989. – 312с.
5. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. Посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. Л. Шевнюк та ін.; За ред. М. М. Заковича. – 5-те вид., стер. – К. : Знання, 2010. – 589 с.
6. Основы теории коммуникации: Учебник /Под ред. проф. М.А. Василика. — М.: Гардарики, 2003. — 615 с.
7. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / О. А. Семенюк, В. Ю. Парашук. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 240с.
8. Суворова, С. Л. Формирование коммуникативно-дискурсивной культуры будущих учителей: Дис...д-ра пед. наук : 13.00.08 / С. Л. Суворова; Челябинский государственный педагогический университет. – Челябинск, 2005. – 380с.
9. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Підручник / Горбач Н. Я; Гелей С. Д., Російська З. П. та ін. – Львів: Каменяр. 1992, – 166 с.
10. Mills, S. Discourse. The New York critical idiom. – London & N.Y., 1997. – 177p.

Babich O. V., lecturer

COMMUNICATIVE AND DISCOURSE CULTURE NOTION: HISTORICAL ASPECT

The article marks out four periods of development, determines the relevant socio-historical preconditions and analyzes the evolution of the notions “culture”, “communication” and “discourse”. During the first period – from ancient times to the mid. XIX century – the semantic field of terms “culture”, “communication”, and “text” was broadened; during the second period – from mid. XIX century to 20th of XX century – there were the attempts to synthesize some aspects of social life with the help of notion culture, analysis of communication from a social point of view, focus on linguistic researches of the text on cultural and extralinguistic values; during the third period – from 20th XX century to 80th XX century – two main tendencies in learning culture as social phenomenon are revealed: investigation of certain cultural approaches (material, spiritual culture of the person, social culture, communicative culture, culture of behavior etc.), some investigations of cross-cultural aspects of communications, the broadening of the semantics of the notion “discourse”; during the fourth period – from 80th XX century up to present time – new spheres of knowledge related with the notion “culture” appear, there is a growth of philosophic, linguistic and psycho-pedagogical investigations of discourse.

Key words: culture, communication, discourse.